

Apstiprinātas ar
Ministru kabineta
2005.gada 2.marta
rīkojumu Nr.137

Grozījumi izdarīti ar
Ministru kabineta
2005.gada 19.oktobra
rīkojumu Nr.678

Valsts valodas politikas pamatnostādnes 2005.–2014.gadam

SATURS

IEVADS.....	3
1. SITUĀCIJAS RAKSTUROJUMS.....	5
2. PROBLĒMU FORMULĒJUMS.....	8
3. VALSTS VALODAS POLITIKAS PAMATPRINCIPI	10
4. VALSTS VALODAS POLITIKAS MĒRĶI	10
5. RĪCĪBAS VIRZIENI VALSTS VALODAS POLITIKAS MĒRĶU	10
SASNIEGŠANAI	10
6. VALSTS VALODAS POLITIKAS REZULTĀTI UN	12
REZULTATĪVIE RĀDĪTĀJI	12
7. IETEKMES NOVĒRTĒJUMS UZ VALSTS BUDŽETU UN PAŠVALDĪBU	13
BUDŽETU	13
8. TURPMĀKĀS RĪCĪBAS PLĀNOJUMS.....	14
9. PĀRSKATU SNIEGŠANAS UN NOVĒRTĒŠANAS KĀRTĪBA	14

IEVADS

Multilingvisms, globālās informācijas apmaiņas sistēmas, ekonomiskās integrācijas tendences mūsdienu pasaulē rada aizvien lielāku valodu konkurenci un izzušanas draudus pat valodām ar samērā lielu runātāju skaitu. Saskaņā ar 21. gadsimta domāšanu ikviena valoda ir unikāls cilvēces kultūras mantojums, etnosu identitātes pamats. Valodu konkurences apstākļos lielākas izredzes saglabāties būs valodām, kas spēs sekot mūsdienu zinātnes un tehnikas attīstībai, kurās varēs izteikt domu un jūtu nianses. Valodas saglabāšana un attīstība mūsdienās nenotiek stihiskā pašplūsmā, bet valstīm jāizstrādā konsekventa valodas politika un jāveic mērķtiecīgi pasākumi valodu saglabāšanai un attīstīšanai.

Latvijas Republikā tiek respektēta visu iedzīvotāju valodu un kultūru daudzveidība un tiek nodrošināta arī mazākumtautību valodu saglabāšana un attīstība. Sabiedrības vienotības veicināšanā īpaši svarīga ir valsts valoda. Valsts programmā "*Sabiedrības integrācija Latvijā*" (Rīga 2001) noteikts: "Sabiedrības integrācija ir vērsta uz indivīdu un dažādu grupu savstarpēju saprašanos un sadarbību Latvijas valsts tiesiskajā sistēmā, balstoties uz latviešu valodu kā valsts valodu, uz lojalitāti pret Latvijas valsti. Integrācijas mērķis ir veidot demokrātisku, saliedētu pilsonisku sabiedrību, kas balstās uz kopīgām pamatvērtībām".

Valsts valodas funkcijas pilnvērtīgi spēj veikt tikai mērķtiecīgi attīstīta, kopta un bagātināta valoda. Valsts valodas¹ kvalitātes mērķtiecīgas uzturēšanas nepieciešamība atzīta par svarīgu uzdevumu gandrīz visās pasaules valstīs. Valsts valodas politikas programmas ir daudzās Eiropas valstīs (piem., Spānijā, Lietuvā, Francijā, Slovākijā), vairākās valstīs (piem., Polijā, Dānijā, Igaunijā) pašreiz notiek to izstrāde.

Valsts valodas politikas programma, kuras pamatnostādnes ietvertas šajā dokumentā, ir nepieciešama iekšpolitikas stratēģijas sastāvdaļa arī Latvijā. Valsts valodas politikas programma būs atšķirīga no jau esošajām valsts programmām, kas skar valodas jomu. „*Latviešu valodas apguves valsts programma*” (LVAVP) paredzēta latviešu valodas kā otrās valodas apguves veicināšanai Latvijas mazākumtautību vidū, „*Sabiedrības integrācijas programma*” orientēta uz latviešu valodu kā sabiedrības integrācijas līdzekli, neparedzot tiešus pasākumus latviešu valodas kā dzimtās valodas attīstībai un

---

¹ Ievērojot to, ka normatīvajos aktos tiek lietoti divi termini “latviešu valoda” un “valsts valoda”, turpmāk tekstā termins “latviešu valoda” lietots arī termina “valsts valoda” nozīmē. Ar terminu "valsts valodas politika" tiek saprasta valodas politikas daļa, kas nodrošina tieši latviešu valodas kā valsts valodas attīstību, standartizāciju un popularizēšanu.

prasmes paaugstināšanai. Valsts valodas politikas programma tiek veidota latviešu valodas lingvistiskās kvalitātes un konkurētspējas garantēšanai, valsts valodas funkcionēšanas nodrošināšanai, valodas tradicionālās kultūrvides saglabāšanai, aizsardzībai un attīstīšanai, valodas vispusīgas izpētes veicināšanai un zinātniski pamatotai literārās valodas standartizācijai un normu kodifikācijai, lai nodrošinātu latviešu valodas kā dzimtās valodas apguvi gan izglītības sistēmā, gan mūžizglītībā un veicinātu zinātnisku un populārzinātnisku materiālu veidošanu un izplatīšanu par latviešu valodu un valodas politiku Latvijā.

Eiropas Savienības valodu daudzveidības saglabāšana kā konceptuāls mērķis pirmo reizi minēts ES *Pamattiesību hartā*: “Eiropas valodas ir vienlīdz vērtīgas un cienījamas un veido neatņemamu Eiropas kultūras un civilizācijas daļu”. Eiropas Savienības moto “Vienoti daudzveidībā” ietver stratēģisku pamatnostādni, kas detalizēti iestrādājama normatīvajos aktos. Lingvistiskās cilvēktiesības Eiropas Savienībā, no vienas puses, nodrošina valodas kolektīvu identitātes saglabāšanu, no otras puses, – efektīvas iekšējās komunikācijas nodrošināšanu gan ES institūcijās, gan visa supranacionālā veidojuma robežās. T.s. *Vīnes vadlīnijās* atzīts: “Daudzi Eiropas kultūras sasniegumi ir cieši saistīti ar noteiktām valodām un intelektuālajām tradīcijām. Ja šīs valodas vairs netiktu lietotas, Eiropas kultūru daudzveidība tiktu noplicināta un apdraudēta. Eiropas pilsoņi atbalstīs integrētās Eiropas ideju tikai tad, ja to valoda un kultūras mantojums ir un būs šīs Eiropas daļa”².

Tuvākajā desmitgadē, kad aktīvi risināsies Latvijas sabiedrības integrācija un Latvijas integrācija Eiropas Savienībā, latviešu valodas loma palielināsies. Pieaugs latviešu valodas apguvēju un lietotāju skaits, latviešu valoda būs viena no ES oficiālajām valodām. Taču tikai attīstīta un izkopta valoda spēs būt par sabiedrības integrācijas līdzekli un Eiropas Savienības oficiālo valodu.

2003. gada jūlijā Eiropas Komisija pieņēmusi darbības plānu “*Valodu apguves un lingvistiskās dažādības veicināšana (2004-2006)*”³. 2007. gadā paredzēta vispusīga darbības plāna rezultātu analīze Eiropas Savienības līmenī un tās dalībvalstīs un ziņojuma sagatavošana Eiropas Parlamentam.

² Konference “Eiropas multilingvisma nākotne paplašinātajā Eiropas Savienībā” notika 2001. gada 22.-24. novembrī Vīnē, kur 150 ekspertu no divdesmit Eiropas Savienības dalībvalstīm un kandidātvalstīm formulēja principus un ieteikumus valodas politikas jomā.

³ Promoting Language Learning and Linguistic Diversity: An Action Plan 2004-2006. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Commission of the European Communities. Brussels, 24.07.2003. COM (2003) 449 final.

Darbības plānā ir noteikts, ka dalībvalstis ir atbildīgas par valodu dažādības saglabāšanu, par valodu apguves iespēju nodrošināšanu un par valodu popularizēšanu citās dalībvalstīs, īpaši tuvākajās kaimiņvalstīs.

Latviešu valoda ir Latvijas Republikas valsts valoda un sabiedrības integrācijas valoda, tā ir nacionālās identitātes pamats un pasaules daudzveidīgā kultūras mantojuma daļa. Tāpēc Latvijas valsts ir atbildīga gan Latvijas sabiedrības, gan visas pasaules tagadējo un nākamo paaudžu priekšā par latviešu valodas saglabāšanu un attīstīšanu. Tā ir Latvijas valsts kompetence un pienākums, jo Latvija ir vienīgā valsts pasaulē, kas var uzņemt atbildību par latviešu valodas saglabāšanu.

Lai īstenotu valsts valodas politiku, ir nepieciešams apvienot un koordinēt visu to institūciju darbību, kuru kompetencē ir ar pamatnostādņu īstenošanu saistītie uzdevumi.

1. SITUĀCIJAS RAKSTUROJUMS

Pēc zinātnieku atzinumiem pasaulē pašlaik ir ap 6700 valodu. Saskaņā ar 21. gadsimta domāšanas ievirzi valodu un kultūru dažādība ir cilvēces un civilizācijas bagātība. Valodas vairs netiek uztvertas tikai kā saziņas kods, bet arī kā kultūras tradīciju depozitārijs un nacionālās identitātes pamats. Tādēļ jebkurai valodai ir vieta humāno vērtību sistēmā, un ikviena valoda tiek atzīta par saudzējamu vērtību.

Tomēr valodas mūsdienu pasaulē izzūd pat ātrāk par augu un dzīvnieku sugām. Pašlaik par apdraudētām uzskata pat ap 50% - 90% pasaules valodu. Par neapdraudētām tiek uzskatītas valodas, kuru runātāju skaits pārsniedz vienu miljonu, kam pastāv rakstu forma un ir plašas sociolingvistiskās funkcijas. Saskaitīts, ka pasaulē šādu valodu nav vairāk par 250.

Latviešu valodas kā dzimtās valodas runātāju skaits visā pasaulē ir vismaz 1,5 miljoni. Vēl vismaz pusmiljons cilvēku runā latviešu valodā līdztekus savai dzimtajai valodai. Tomēr zemās dzimstības dēļ latviešu kā dzimtās valodas runātāju skaits ik gadu samazinās par aptuveni 5000 cilvēkiem (0,3%).

Latviešu valoda pieder pie vecrakstu valodām ar standartizētu literārās valodas formu jau kopš 16. gadsimta. Latviešu valodā iznāk vairāk nekā 200 laikrakstu ar kopējo tirāžu 100 miljonu eksemplāru gadā, tajā izdod vairāk nekā 300 žurnālu un ik gadu iespiež aptuveni 2500 nosaukumu grāmatu ar kopējo tirāžu vismaz 6 miljoni. Latviski raida pieci TV kanāli (no tiem trīs izmanto arī krievu valodu) un ap 20 radiostaciju. Pašlaik latviešu valoda runātāju skaita ziņā ir apmēram 150. lielākā valoda starp pasaules 6700 valodām.

Taču latviešu valoda būtu neapdraudēta tikai izolācijā no citām valodām. Šāda situācija 21. gadsimtā nav iespējama, turklāt jāņem vērā, ka lielo valodu grupas ietvaros pastāv īpaša apakšgrupa – ļoti lielās valodas. Lai gan to skaits ir tikai 0,1-0,15% no visām pasaules valodām, tajās kopumā runā 51% zemeslodes iedzīvotāju, un starp šīm valodām ir arī galvenās latviešu valodas

konkurentvalodas Latvijas lingvistiskajā telpā. Jāņem vērā arī fakts, ka Latvija ir Eiropas valsts ar visaugstāko minoritāšu īpatsvaru (no 40 līdz pat 50 %).

Valodas saglabāšanās ir atkarīga ne tikai no tās izkoptības, pareizības un bagātības, bet arī no valodas ekonomiskās vērtības konkrētajā valodu konkurences situācijā. Valodu tirgū latviešu valodas galvenās konkurentes ir divas ļoti lielās valodas – krievu un angļu valoda, kurām ir augsta ekonomiskā vērtība. Brīvā tirgus princips valodu attiecībās Latvijas valodas situācijā vēl vairāk stiprinātu šo valodu pozīcijas. Vienīgā iespēja ir apzinātas, mērķtiecīgi veidotas valodas politikas ceļā konsekventi paaugstināt latviešu valodas ekonomisko vērtību, vienlaikus izmantojot arī juridisku kompensācijas mehānismu.

Latvijas valodas politikas pamatideja kopš *Valodu likuma* (1989; 1992) pieņemšanas ietvērusi divus uzdevumus:

1) radīt mehānismu latviešu valodas konkurētspējas nodrošināšanai un tās prioritātei augstākajās sociolingvistiskajās funkcijās, kā arī latviešu valodas runātāja lingvistisko cilvēktiesību aizsardzībai,

2) garantēt iespēju saglabāt, attīstīt un noteiktās funkcijās lietot Latvijas minoritāšu valodas.

Šie mērķi izvirzīti arī "Valsts valodas likumā" (1999) un attiecīgajos Ministru kabineta noteikumos (2000).

Mērķtiecīgas valodas politikas īstenošanas rezultātā ir atjaunotas PSRS periodā zudušās latviešu valodas funkcijas, ir apturēta latviešu piespiedu lingvistiskā asimilācija, un jūtami pieaudzis minoritāšu pārstāvju latviešu valodas prasmes līmenis. Latvijas Republikā ir nodrošināta minoritāšu valodu aizsardzība saskaņā ar starptautiski atzītiem standartiem. Latvijas Republikā pašlaik eksistē pašas nepieciešamākās valodas politikas īstenošanas institūcijas, un ir pieņemti likumi un citi normatīvie akti, kas nosaka valodu lietošanu noteiktās sociolingvistiskās funkcijās, tomēr nepieciešama institucionālās struktūras pilnveide.

Valsts valodas situācija 2004. gadā raksturojama šādi⁴.

Latviešu valoda kā dzimtā valoda. Saskaņā ar 2000. gada tautskaites datiem latviešu valoda ir dzimtā valoda 58,2% Latvijas iedzīvotāju. Latviešu valoda ir dzimtā 95,6% latviešu. Latviešu valodu kā dzimto valodu visbiežāk nosauc lietuvieši (42,5%), igauņi (39,2%) un vācieši (24,6%). Salīdzinājumam

⁴ Detalizētu analīzi sk. Poriņa V. *Individuālā un sociālā bilingvisma korelācija Latvijā*. R. 2003; Baltaiskalna D. *Latvijas iedzīvotāju lingvistiskā attieksme*. R. 2001; *Reģionālo aspektu nozīme pilsonības jautājumu risināšanā*. LR Naturalizācijas pārvalde, 2003; Djačkova S. *Latviešu valodas zināšanas un sabiedrības integrācija*. Sabiedriskās politikas centrs "Providus", 2003; Mežs I. *Latviešu valoda statistikas spoguļi*. Karšu izdevniecība "Jāņa sēta", 2004; *Valoda 2002.g. nov.- 2003.g. febr.* LVAVP, BSZI, 2003. IZM_010305_Valsts_valodas_polit_pamatnost_2005-2014_5036318.doc; "Valsts valodas politikas pamatnostādnes 2005.-2014.gadam"

jāatzīmē, ka 39,6% iedzīvotāju dzimtā valoda ir krievu valoda, 2,2% – cita valoda. Liels skaits citu mazākumtautību pārstāvju par savu dzimto valodu un parasti arī par ikdienas saziņas valodu nosauc krievu valodu (79,1% ebreju, 72,8% baltkrievu, 67,8% ukraiņu, 57,7% poļu). (Jāatzīmē, ka tautskaitēs un vairumā sociolingvistisko pētījumu netiek pieļauta vairāku dzimto valodu izvēle, tādēļ statistikas dati var būt neprecīzi.)

Latviešu valoda kā otrā valoda. Individuālā bilingvisma un multilingvisma izplatība latviešu un Latvijas minoritāšu vidū pieaug. Saistībā ar sabiedrības integrāciju un latviešu valodas ilgtspēju visnozīmīgākais rādītājs ir latviešu valodas pratēju skaita pieaugums Latvijas minoritāšu vidū. Pēc 1989. gada tautskaites datiem latviešu valodu prata 23% Latvijas minoritāšu pārstāvju, 2000. gadā pēc tautskaites datiem – 53%. Kopumā 79% valsts visu tautību iedzīvotāju var sazināties latviski.

Nozīmīgs faktors valodu funkcionālajā sadalījumā ir arī citu valodu prasme. Joprojām liels procents Latvijas iedzīvotāju prot krievu valodu – 81%, kas nereti nosaka komunikācijas valodas izvēli. Angļu valodu pēc respondentu pašvērtējuma apguvuši 14%, bet vācu valodu – 8% Latvijas iedzīvotāju. Citu svešvalodu (franču, zviedru, norvēģu, poļu) pratēju skaits kopā nav lielāks par 1%.

Vēl joprojām piecās no septiņām lielākajām Latvijas pilsētām latvieši ir mazākumā (Daugavpilī – 15,92%, Rīgā – 40,98%, Rēzeknē – 42,58%, Jūrmalā – 49,08%, Liepājā – 49,38%), bet Jelgavā – 50,97% un Ventspilī – 51,58%. Šādā etnodemogrāfiskā situācijā kopumā latviešu valodas zināšanas uzlabojas lēni, un ir būtiskas atšķirības starp Latvijas reģioniem. Latviešu valodas prasmes līmenis minoritāšu pārstāvjiem ir ļoti atšķirīgs. Aptuveni vienāds prasmes līmenis ir gan vīriešiem, gan sievietēm visās vecumgrupās, izņemot jauniešus. Apmēram puse minoritāšu pārstāvju latviešu valodu praktiski neprot.

Latviešu valodas sociolingvistiskās funkcijas. Saskaņā ar Latvijas iedzīvotāju etnodemogrāfisko sastāvu un kultūrvēsturiskajām tradīcijām sabiedrībā dažādās funkcijās tiek lietota latviešu, krievu, ukraiņu, baltkrievu, poļu, lietuviešu, igauņu, čigānu, vācu, lībiešu valoda, kā arī klasiskās valodas un vairākas svešvalodas. Lielākā daļa šo valodu tiek lietotas tikai ierobežotās jomās, galvenokārt ģimenē vai kultūras jomā. Nozīmīgas sociolingvistiskās funkcijas Latvijā pašreiz pilda latviešu, krievu un angļu valoda, kas ir reāli konkurējoši spēki ar atšķirīgu globālo un reģionālo ekonomisko vērtību.

Visstabilākās latviešu valodas pozīcijas valstiski regulējamās sfērās ir augstākajās valsts varas un pārvaldes institūcijās, pašvaldībās, sabiedrības informācijas, kultūras un izglītības sfērā. Problemātisks joprojām ir latviešu valodas lietojums policijā, sabiedriskā transporta un rūpnieciskās ražošanas sfērā (īpaši privātajā uzņēmējdarbībā), kā arī publisko pakalpojumu sniegšanas sfērā. Joprojām vērojama nesakritība starp valsts valodas un krievu valodas kā minoritātes valodas nominālajām un faktiskajām sociolingvistiskajām IZM_010305_Valsts_valodas_polit_pamatnost_2005-2014_5036318.doc; "Valsts valodas politikas pamatnostādnes 2005.-2014.gadam"

funkcijām, kas rada krievu valodas kolektīva lingvistisko pašpietiekamību, kura jūtami apgrūtina integrāciju uz latviešu valodas pamata. Svarīgi uzsvērt, ka mazākumtautību pieaugošā latviešu valodas prasme pagaidām vēl nav kļuvusi par nozīmīgu faktoru valodu hierarhijas maiņā un latviešu valodas lietojuma jomu paplašināšanā, tāpēc līdztekus latviešu valodas mācīšanai jāveic arī citi latviešu valodas nostiprināšanas un popularizēšanas pasākumi.

Lingvistiskā attieksme. Latvijas iedzīvotāju valodu prasme un lietojums ir statistiski izvērtējami, tomēr sociālu grupu un indivīdu subjektīvais priekšstats par dažādām valodām, to lietojuma jomām un valstiskiem pasākumiem valodu situācijas regulēšanā var būt atšķirīgs. Tam pamatā lielā mērā ir atšķirīgā izpratne par vēsturiskajiem procesiem. Pašlaik vēl daļā Latvijas sabiedrības joprojām dzīvi ir emocionāli stereotipi, kas traucē reāli uztvert valodas situāciju un rada neatbilstību starp valodu oficiālo statusu un runātāju lingvistisko uzvedību.

Dažādo valodas kolektīvu attieksme pret valodu lietojumu noteiktās sociolingvistiskās funkcijās ir atšķirīga. Ir mainījusies pamatnostādne pret latviešu valodu minoritāšu vidū. Pašlaik vairāk nekā 90% Latvijas minoritāšu pārstāvju atzīst valsts valodas statusu un latviešu valodas zināšanu nepieciešamību, tomēr konstatējama vēlme, lai šis statuss būtu vairāk simbolisks nekā reāls. Ap 70% minoritāšu respondentu tomēr uzskata, ka arī krievu valodai būtu piešķirams valsts valodas statuss. Vērojama latviešu pasivitāte komunikācijas valodas izvēlē. Tas, no vienas puses, liecina par lingvistisko un etnisko toleranci, bet, no otras puses, tas apgrūtina sabiedrības integrāciju uz latviešu valodas pamata.

Visā Latvijas sabiedrībā ir nepilnīga izpratne par valodu konkurences likumsakarībām un valsts valodas politikas mērķiem un to sasniegšanas iespējām.

2. PROBLĒMU FORMULĒJUMS

2.1. *Latviešu valodai nelabvēlīga valodu konkurence.*

Aizvien pieaugošā valodu konkurence Latvijas lingvistiskajā telpā mazina latviešu valodas aktīvu lietošanu un rada nepieciešamību veikt mērķtiecīgus pasākumus valodas attīstībai.

2.2. *Latviešu valodas vides nepietiekamā un nevienmērīgā paplašināšanās.*

Etnodemogrāfiskā situācija lielākajās Latvijas pilsētās rada nepieciešamību veikt sociolingvistiskus pasākumus, kas paātrinātu latviešu valodas vides ātrāku paplašināšanos.

2.3. *Valsts valodas nepilnvērtīga funkcionēšana.*

Problemātisks ir valsts valodas lietojums policijā, sabiedriskā transporta un rūpnieciskās ražošanas sfērā, īpaši privātajā uzņēmējdarbībā, kā arī publisko

pakalpojumu sniegšanas jomā. Valsts valoda nepietiekamā mērā tiek izmantota par latviešu un Latvijas minoritāšu pārstāvju saziņas līdzekli neformālajā komunikācijā.

2.4. Nesakritība starp valsts valodas un minoritātes (krievu) valodas nominālajām un faktiskajām sociolingvistiskajām funkcijām.

Šāda situācija rada krievu valodas kolektīva lingvistisko pašpietiekamību, kura jūtami apgrūtina integrāciju uz latviešu valodas pamata.

2.5. Latviešu valodas kvalitātes pazemināšanās profesionālajā darbībā.

Latviešu valodas kvalitātes neuzlabošanās/ pakāpeniska kvalitātes samazināšanās konstatējama to fizisko un juridisko personu darbā, kas saistītas ar mūsdienīgām valodas normām atbilstošas terminoloģijas, pareizrakstības, gramatikas lietošanu un dažādo valodas variantu un stilu izvēli.

2.6. Latviešu valodas kultūrvides sašaurināšanās.

Globalizācijas apstākļos (interneta kā informācijas avota un saziņas līdzekļa iekļaušanās un izplatība ikdienas komunikācijā, darbaspēka brīva kustība, biežāk lietoto svešvalodu un dažādu pasaules kultūru ietekme uz latviešu valodu un kultūru u.c.) koordinētas valsts valodas politikas trūkums apdraud valsts valodas lietošanu un kvalitāti, tādējādi sašaurinot tradicionālo latviešu valodas kultūrvidi un apdraudot latviešu valodas kā stabila Latvijas identitātes pamatelementa noturību.

2.7. Nelabvēlīga lingvistiskā attieksme.

Latvijas sabiedrībā joprojām pastāvošie emocionālie stereotipi traucē reāli uztvert valodas situāciju un rada neatbilstību starp valodu oficiālo statusu un runātāju lingvistisko uzvedību. Ir vērojama latviešu pasivitāte komunikācijas valodas izvēlē, kas apgrūtina sabiedrības integrāciju uz latviešu valodas pamata.

2.8. Iespējamā sabiedrības sociālā dezintegrācija.

Nepastāvot vienotam kvalitatīvam lingvistiskās saziņas līdzeklim, atsevišķas Latvijas sabiedrības grupas par identitātes komponentu var pakāpeniski izvēlēties globālās subkultūras un citu valstu informācijas telpas, līdz ar to iespējama sabiedrības sociālā dezintegrācija. Lingvistiskā un komunikatīvā aspektā sašķelta sabiedrība negatīvi ietekmēs investīciju piesaisti, mazinot tautsaimniecības izaugsmes iespējas.

2.9. Satversmes 4. panta iespējamā pārkāpšana.

Neieviešot jaunu efektīvāku valodas politikas instrumentāriju, kas nodrošinātu valsts valodas statusu un ilgtspējīgas attīstības perspektīvas,

sociālajā praksē aizvien biežāk tiks ignorēts Latvijas Republikas Satversmes 4. pants, kas nosaka, ka valsts valoda Latvijas Republikā ir latviešu valoda.

3. VALSTS VALODAS POLITIKAS PAMATPRINCIPI

Latvijas valodas politikas pamatā jau kopš 1989. gada ir šādi pamatprincipi:

- valsts valoda Latvijā ir latviešu valoda.
- valsts garantē iespēju saglabāt, attīstīt un noteiktās funkcijās lietot Latvijas minoritāšu valodas.

Šie pamatprincipi ietver ideju par valodu koeksistenci un valodu juridisko hierarhiju ar valsts valodas prioritāti. Tādējādi tiek nodrošinātas gan latviešu, gan Latvijas minoritāšu pārstāvju lingvistiskās cilvēktiesības.

4. VALSTS VALODAS POLITIKAS MĒRĶI

Nodrošināt latviešu valodas – Latvijas Republikas valsts valodas un Eiropas Savienības oficiālās valodas – ilgtspēju, tās lingvistisko kvalitāti un konkurētspēju Latvijas un pasaules valodu tirgū,

- ieviešot latviešu valodas attīstības pamatprincipus juridiskajā, pedagoģiskajā un lingvistiskajā sfērā,
- pilnveidojot valsts valodas funkcionēšanas juridisko pamatojumu,
- veicinot latviešu valodas kvalitatīvu apguvi kā latviešu, tā Latvijas mazākumtautību pārstāvju vidū,
- veicot latviešu valodas vispusīgu izpēti, zinātniski pamatotu literārās valodas standartizāciju un normu kodifikāciju, attīstot daudzveidīgas izteiksmes iespējas latviešu valodā visās sabiedrības dzīves jomās,
- paplašinot un aizsargājot latviešu valodas kultūrvidi, kā arī kopjot un nostiprinot latviešu valodas kvalitāti Latvijas informācijas telpā, jo īpaši plašsaziņas līdzekļos un elektroniskajā vidē,
- atbalstot un sekmējot latviešu valodas attīstību un popularizēšanu ar literatūras un mākslas līdzekļiem.

5. RĪCĪBAS VIRZIENI VALSTS VALODAS POLITIKAS MĒRĶU SASNIEGŠANAI

5.1. Valsts valodas statusa juridiskā nodrošināšana.

Saskaņā ar Latvijas Republikas Satversmes 4. pantu nodrošināt valsts valodas statusa īstenošanu latviešu valodai atbilstoši "Valsts valodas likuma" un attiecīgo Ministru kabineta noteikumu normām. Pilnveidot normatīvo bāzi sabiedrības integrēšanai uz valsts valodas pamata, vienlaikus nodrošinot

minoritāšu valodu juridisku aizsardzību saskaņā ar starptautisko tiesību principiem, paplašinātās Eiropas Savienības ieteikumiem valodas politikas jomā un Latvijas Republikas normatīvajiem aktiem.

5.2. Latviešu valodas prasmes nepieciešamības popularizēšana.

Veicināt ikviena Latvijas iedzīvotāja multilingvismu, pozitīvu attieksmi pret latviešu valodu un valodu daudzveidību. Popularizēt valsts valodas zināšanu nepieciešamību, lai sabiedrība spētu integrēties uz valsts valodas pamata un visi vispārējo un profesionālo vidējo izglītības iestāžu absolventi varētu iegūt augstāko profesionālo vai akadēmisko izglītību valsts valodā vai sekmīgi konkurēt darba tirgū.

5.3. Latviešu valodas izglītības kvalitātes pilnveide.

Pilnveidot izglītības kvalitāti, sekmējot latviešu valodas pedagogu mūsdienīgu izglītošanu un mācību un metodisko materiālu veidošanu.

5.4. Latviešu valodas apguves un pilnveides veicināšana latviešu diasporā.

Sniegt atbalstu latviešu diasporai latviešu valodas un kultūras tradīciju apgūvē un zināšanu pilnveidē, nodrošinot grāmatu un mācību līdzekļu pieejamību, mūsdienīgas valodas apguves programmas un valodas skolotāju apmaiņu.

5.5. Valsts valodas zinātniska izpēte, kopšana un attīstīšana.

Nodrošināt latviešu valodas lingvistisko kvalitāti, attīstīt daudzveidīgas izteiksmes iespējas latviešu valodā pilnīgi visās sabiedriskās dzīves jomās. Nodrošināt priekšnoteikumus latviešu valodas vispusīgai izpētei un zinātniski pamatotai valodas standartizācijai, latviešu valodas kā personības humanitārās izaugsmes virzītājas, kā valsts un pasaules kultūrvēsturiskā mantojuma sastāvdaļas saglabāšanai un attīstībai. Veicināt latviešu valodas pētījumu rezultātu, īpaši normu avotu (vārdnīcu, gramatiku, uzziņu literatūras) publicēšanu. Veicināt latviešu valodas pilnvērtīgu iekļaušanos informācijas tehnoloģiju sistēmās. Veicināt latviešu valodas tradicionālās kultūrvides izkopšanu un attīstību. Veicināt valodas kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanu un pieejamību elektroniskajā vidē, sekmējot tā iekļaušanu plašpieejas datu bāzēs.

5.6. Lingvistisko aspektu nodrošināšana Latvijas integrācijai Eiropas Savienībā.

Nodrošināt pilnvērtīgu starptautisko statusu latviešu valodai kā vienai no Eiropas Savienības divdesmit oficiālajām valodām, attīstot tulkotāju un tulku dienestu un attīstot plaši pieejamu terminu un normu avotu datu bāzu tīklu. Veicināt latviešu valodas apguvi citās Eiropas Savienības valstīs, kā arī

IZM_010305_Valsts_valodas_polit_pamatnost_2005-2014_5036318.doc; "Valsts valodas politikas pamatnostādnes 2005.-2014.gadam"

tās izplatību Eiropas lingvistiskajā telpā, sagatavojot un popularizējot informatīvus materiālus par latviešu valodu un literatūru. Veicināt iesaistīšanos Eiropas Savienības lingvistiskā profila izglītības programmās un studentu apmaiņas programmās.

5.7. Sabiedrības līdzdalības nodrošināšana valsts valodas politikas īstenošanā.

Informēt Latvijas sabiedrību par valodas politikas pamatprincipiem, Latvijas valodas situāciju un lingvistisko likumdošanu, kā arī par ārvalstu pieredzi valodas situācijas valstiskā regulēšanā. Attīstīt Latvijas sabiedrības sociolingvistisko kompetenci un labvēlīgu psiholoģisko nostādni, nodrošinot objektīvu informāciju un analīzi plašsaziņas līdzekļos. Izglītot sabiedrību valodas kultūras jautājumos. Iesaistīt visplašāko sabiedrību valsts valodas politikas īstenošanā. Izcelt un popularizēt labākos sasniegumus un veiksmīgāko pieredzi valsts valodas politikas īstenošanā.

5.8. Latviešu valodas radoša attīstīšana un valodas kultūras izkopšana ar literatūras un mākslas līdzekļiem.

Veidot labvēlīgu vidi valodas pašattīstībai un tās daudzveidīgo radošo iespēju atraisīšanai, stimulējot literāru jaundarbu radīšanu un kvalitatīvu tulkojumu tapšanu, kā arī mērķtiecīgi atbalstot citas ar valodu saistītas mākslas jomas – teātri, kino, audiovizuālos medijus u.c. Uzlabot valodas kultūru, veicinot lasīšanas tradīciju izplatību un iesaistīšanos sabiedrībā, jo īpaši bērnu un jauniešu vidū. Veicināt sabiedriskā radio, TV un citu plašsaziņas līdzekļu, t.sk. elektronisko, iesaisti valodas kultūras izkopšanā un popularizēšanā sabiedrībā. Uzlabot valodas kvalitāti publicētajos tekstos un publiskajā izpildījumā, sekmējot kvalificētu tulkotāju un redaktoru piesaisti un nodrošinot viņu izglītības un kvalifikācijas pilnveides iespējas.

6. VALSTS VALODAS POLITIKAS REZULTĀTI UN REZULTATĪVIE RĀDĪTĀJI

Valodas politiku, kā liecina Latvijas un citu valstu pieredze, nav iespējams mērīt, izteikt un vērtēt atsevišķos kvantitatīvos rādītājos. Valsts valodas politikas mērķu sasniegšanai nepieciešams panākt **kvalitatīvu** uzlabojumu visos rīcības virzienos (skat 5.1.– 5.7.).

Valsts valodas politikas rezultāti tiks noteikti, kompleksi analizējot valodas situāciju 2005. gadā (kā atskaites punktu), 2009. gadā un 2014. gadā, izvērtējot valodas situācijas dinamiku desmit gados.

Latvijas sociolingvistiskās situācijas analīzē tiks aplūkoti situācijas objektīvie komponenti (tajā skaitā valsts valodas prasme un valsts valodas pozīcijas svarīgākajās sabiedrības dzīves sfērās) un situācijas subjektīvie faktori (sociālo grupu lingvistiskā attieksme pret valsts valodu un citām valodām, valodu lietojuma sfērām, valstiskiem pasākumiem valodas situācijas regulēšanā).

7. IETEKMES NOVĒRTĒJUMS UZ VALSTS BUDŽETU UN PAŠVALDĪBU BUDŽETU

Valsts valodas politikas pamatnostādņu izpilde tiek finansēta galvenokārt no valsts budžeta, jo valsts valodas statusa nodrošināšana un attīstība tiek uzskatīta par katras valsts pienākumu un goda lietu un atzīstama par ilgtermiņa ieguldījumu valsts tēla veidošanā.

Valsts valodas politikas pamatnostādnes tiek īstenotas gadskārtējā valsts budžeta likuma ietvaros.

2004. gadā valsts valodas politikas īstenošana tiešā veidā tiek finansēta Ls 341 329 apjomā, tai skaitā:

IZM Valsts valodas aģentūra	Ls 167 629
TM Valsts valodas centrs	Ls 96 000
Valsts prezidentes Valsts valodas komisija	Ls 48 000
IZM Izglītības satura un eksaminācijas centrs (tieši valsts valodas attīstībai)	Ls 25 700
LZA Terminoloģijas komisija	Ls 4 000

(Salīdzinājumam: „Latviešu valodas apguves valsts programmai” (LVAVP), kas paredzēta latviešu valodas kā otrās valodas apguves veicināšanai, 2004. gadā finansējums Ls 819 433. Tulkošanas un terminoloģijas centram, kas daļēji nodrošina valsts valodas terminoloģijas attīstību, kopējais budžets 2004. gadā ir Ls 500 000.)

Papildus valsts budžetam atsevišķus valodas politikas pasākumus var finansēt atvasinātas publisko tiesību juridiskās personas, privāto tiesību juridiskās personas, fiziskās personas, kā arī ārvalstu donori.

Valsts budžets:

- valodas politikas pilnveides juridiskais nodrošinājums,
- valsts valodas un citu valodu apguve valsts izglītības sistēmā,
- pedagogu sagatavošana,
- valodu mācību programmas plašsaziņas līdzekļos,
- valsts valodas zināšanu pārbaude,
- valodas zinātniskā izpēte un izaugsmes veicināšana,
- valodas kvalitātes izkopšana un nodrošināšana plašsaziņas līdzekļos un elektroniskajā vidē,
- valodas normu avotu atjaunošana un jaunu normu avotu izstrāde.

Pašvaldības:

- valsts valodas apguve pirmsskolas izglītības iestādēs,
- valodu mācīšana pašvaldību darbiniekiem.

Komercesabiedrības:

- valsts valodas mācīšana darbiniekiem.

Nacionālās kultūras biedrības, citas biedrības un nodibinājumi, reliģiskās organizācijas:

- minoritāšu valodu apguve mazākumtautību izglītības iestādēs un svētdienas skolās.

Valsts finansējums un ārvalstu finansējums:

- latviešu valodas apguves valsts programma,
- atsevišķi valodu apguves projekti,
- atsevišķi projekti valodas un tās kultūras uzlabošanai un popularizēšanai.

8. TURPMĀKĀS RĪCĪBAS PLĀNOJUMS

Konkrēta pasākumu sistēma Valsts valodas pamatnostādņu īstenošanai tiks noteikta programmā. Programmas projektu 2005.– 2009. gadam Izglītības un zinātnes ministrija izstrādās un iesniegs Ministru kabinetā līdz 2005. gada 31. oktobrim, bet Valsts valodas programmas projektu 2010.–2014. gadam – līdz 2009. gada 30. novembrim.

9. PĀRSKATU SNIEGŠANAS UN NOVĒRTĒŠANAS KĀRTĪBA

Lai novērtētu, kā tiek īstenotas pieņemtās pamatnostādnes, informatīvu ziņojumu par pamatnostādņu īstenošanu Izglītības un zinātnes ministrija kopā ar Kultūras ministriju iesniedz Ministru kabinetā līdz 2010.gada 30.martam.